

Наймандар. Керейлер. Жалайырлар

Найман, Керей, Жалайырлар жайлы деректер 7 ғасырда бастап кездеседі. Ал 10 ғасырдан бастап олар Қазақстан жеріне қоныс аударып бастаған. 15 ғасырда олар біздің жерімізде басқа тайпалармен бірігіп – **Қазақ** хандығын құрды.

Моңғол билеушісі **Шыңғысхан** күшейгенге дейін *Найман, Керей, Жалайырлар*, Моңғолияның батыс және орталық аймақтарын мекендеген.

Билеушілерін – **хан** деп, ал ұлыстың ішкі істерін жүргізетін адамдарды – **шерби** деп атады. Мемлекеттерін басқаруда – **Іс қағаз** жүргізу жақсы дамыған. Жазба жүйесінде ежелгі **ұйғыр** жазуын қолданатын.

Осы тайпалардың тарихы **Шыңғысханмен** тығыз байланысты, мысалы *керейлер* мен *жалайырлар* моңғол билеушісін көп жағдайда қолдаса, *наймандар* керісінші ұзақ уақыт бойы күрескен.

Наймандар

Атауы моңғол тілі тұрғысынан, тайпалар санына қарай – «**Сегіз**» деген ұғым берген. Олар – **Орхон** өзені мен **Алтай** тауының аралығын мекендеген ірі тайпа болды. Астанасы – **Балықты** қаласы.

Наймандар ұзақ уақыт бойы *қидан* және *керей* тайпаларына қарсы соғысқан. Бұл хандық – **Инанч-білге** ханның тұсында күшейді, ол мемлекетті біріктіріп басқа елдермен сауда саттық жасауға шақырды, және өз елін бейбіт өмірге тартқаны үшін – **Білге** хан деген атаққа ие болды.

Инанч Білге қайтыс болғаннан кейін оның ұлдары – **Бұйрық** пен **Даян** билікке талас бастап, хандықты екіге бөледі. Осы кезде **Шыңғысхан** күшейе бастайды, соған орай 1203 жылы *найман, меркіт, және қырғыздар* моңғолдарға қарсы **құрылтайға** жиналады. Бірақ 1204ж олар біріккен *моңғол-керей* одағынан жеңіледі.

Осы жеңілістен кейін, **Даян** өз елін – **Алтай** және **Шығыс Қазақстанға** көшірсе, **Бұйрық** және оның ұлы – **Күшілік** хан, наймандарды – **Жетісуда** алып келеді. Жетісудағы ірі мемлекеттер – **Қарахандар** мен **Қарақытайларды** өздеріне бағындырды. Бірақ ақыры 1218ж наймандар **Шыңғысхан** әскерінен жеңіліп, **Моңғол империясының** құрамына кіреді.

Керейлер

Негізгі территориясы – кәзіргі **Моңғолияның** астанасы – **Ұлан-Батор** қаласының маңында және **Орхон, Керулен, Селенгі, Архун** өзендерінің аңғарында болған. Астаналары – **Битөбе** және **Қатын Балық** қалалары. Бұл тайпаның хандығы 8 аймақтан тұрған. Керейлер жайлы негізгі деректер: **Моңғолдың құпия шежіресі** мен **Рашид ад-Диннің** еңбектерінде кездеседі.

Керей мемлекеті **Маркус** және **Құршақұз** хандардың кезінде күшейген. Олар хандықтың аумағын кеңейтіп, *керейлерді* мықты әскери күшке айналдырды.

Бірақ керей тарихында ерекше орын алатын билеуші, **Маркустың** немересі – **Тоғырыл** хан. Дәл осы билеуші, **Шыңғысханды** қолдап, оның жауларын жеңуге көмек көрсетті. **Шыңғысханға** – **Шыңғыс** немесе **Жеңіс** хан деген есімді бергенде осы **Тоғырыл** хан.

Тоғырыл ханның жайлаулары – **Ұлан-Батор** қаласының маңындағы – **Талан, Дабан, Науыр** деген жерлерде болған. 1203ж Керейлер моңғолдардың құрамына толықтай кіреді. Ал 1206ж бүкіл моңғолдық құрылтайда, Шыңғысхан – **Ұлы хан** атағын алып, Тоғырылға – **Ван Хан** деген лауазым берді.

Жалайырлар

Селенгі, Хилок, Орхон өзендерінің аңғарында өмір сүрген. Негізгі деректер: **Моңғолдың құпия шежіресі** мен **Қадырғали Жалайридің** – «**Жами-ат Тауарих**» еңбегі.

Бұл тайпалар Шыңғысханға бастапқы кезден бағынған, соның арқасында Моңғол Империясының көптеген басшылары осы рудан тарайды. Жалайыр тайпасынан шыққан атақты қолбасшы – **Мұқылай**. Ол Шыңғысханның оң қолы болған, тіпті моңғолдар **Қытайды** жаулап алғанда, **Мұқылай** сол елді уақытша басқарды. Осы жетістіктері үшін оған «**Күй ін чінсан тайжи**» немесе **ұлы басы** деген атақ берді.

Кәзір бұл рудың ұрпақтары Ұлы жүздің құрамына кіреді.

Сұрақ – жауап

(Наймандар)

1. Моңғолияның аумағында қалыптасқан ортағасырлық мемлекеттік бірлестіктер: **Найман, Жалайыр, Керейіттер**
2. Найман, керейіт, жалайырлардың негізгі мекендеген жерлері: **Моңғолияның орта және батыс аудандары**
3. Найман,керейіт, жалайырлар Қазақстанға қоныстанды: **Хғ. бастап**
4. Найман, керейіт, жалайырларда ұлыстың ішкі істерін жүргізген лауазым иесі: **Шерби**
5. VII ғасырда жазба деректерде Орхон өзені мен Алтай аралығында өмір сүрген тайпа: **Наймандар**
6. Найман ұлысының жер аумағы: **Шыңғыс тауынан Қарақорымға дейін**
7. Моңғолияның орта және батыс аудандарында орналасқан мемлекет: **Наймандар**
8. Батыста Шыңғыс тауынан шығыста Қарақорымға дейінгі аралықты алып жатқан ұлыс: **Найман**
9. Моңғолиядағы Секиз өзені бойында тұратын тайпа: **Наймандар**
10. «Найман» сөзі моңғол тілі тұрғысынан түсіндіріліп, тайпалар санына қарай білдіретін ұғым: «**Сегіз**»

11. Найман мемлекетінің Орхон өзені бойындағы орталығы: **Балықты қаласы**
12. Ортағасырлық наймандардың орталығы Балықты қаласы орналасты: **Орхон өзені бойы**
13. Ұйғыр, қырғыз және қарақытайлардың қолдарына түсіп, сан рет қайтарылған қала: **Балықты**
14. Найман мемлекетінің аты шыға бастаған кезең: **XII ғасыр екінші жартысы**
15. Найман мемлекетінің билеушілері: **Наркеш Дайын, Инанч-білге, Бұйрық, Күшлік**
16. Найман мемлекетінің ханы болып табылмайды: **Құршақұз, Елюй Даши**
17. Наркеш Дайын билік құрған кезеңде дами бастаған мемлекет: **найман**
18. Халықты өз төңірегіне топтастыра біліп, елді өнерге, күнкөріс-тіршілікке баулыған Найман ханы: **Инанч-білге**
19. Найман мемлекетінің ханы Білгенің жүргізілген саясатына жатпайды: **басқа елдермен сауда қатынасына тыйым салу**
20. Наймандар қарақытайлардың үстемдігінен құтылды: **Білге ханның тұсында**
21. Наймандардың билеушісі Білге хан қайтыс болғаннан соң, Бұйрық ханмен таққа таласты: **Даян**
22. Білгеден кейін Найман мемлекетінде билікке таласқан хандар: **Бұйрық, Даян**
23. Бұйрық пен Даян хандар арасында билік үшін талас басталу себебі: **Білге хан дүниеден қайтқан соң**
24. 1201 жылы Шыңғыс ханға қарсы топтасу үшін құрылтайға жиналған тайпалар: **меркіт, найман, қырғыз**
25. 1201 жылы меркіт, найман, қырғыздардың құрылтайға жиналу себебі: **Темучиннің күшейіп келе жатқанынан қорықты**
26. Монғолдарға қарсы меркіт, найман, қырғыздардың құрылтайы болған мерзім: **1201 жылы**
27. Шыңғысханға қарсы 1201 жылы құрылтайды ұйымдастырушылардың бірі, найман ханы: **Бұйрық хан**
28. Найман мемлекетіне қарсы одақтасқан елдер: **Монғолдар мен керейіттер**
29. Монғолдар мен керейіттердің одағы наймандарды жеңген жыл: **1204 жыл**
30. Наймандарды Жетісуға бастап келген хан: **Күшлік**
31. 1204 жылы Күшлік хан қоныс аударды: **Жетісу жеріне**
32. XIII ғ. басында Шығыс, Оңтүстік-Шығыс Қазақстанға Монғолия мен Алтайдан қоныс аударған: **Найман, керейіт**
33. XIII ғ. наймандардың бір бөлігінің Жетісуға қоныс аудару себебі: **Наймандардың монғолдардан жеңілуі**
34. Найман хандығының екіге бөлінуінің нәтижесі: **монғол ханынан жеңілді**

(Керейлер)

1. Тайпаның аты Керлин Керулен өзенінің бойында қоныстанғандықтан аталды: **Керейіттер**
2. «Монғолдың құпия шежіресі» бойынша XI ғ. аяғы мен XII ғ. басында бір-бірімен жақсы қарым-қатынаста болды: **керейіт пен монғол**
3. Керейіт хандығы мен монғол тайпаларының арасындағы қарым-қатынас айтылған еңбек: **Монғолдың құпия шежіресі**
4. Керейіттердің батыс жағындағы көршілері: **Наймандар**
5. Қазіргі Улан-Батор қаласы жанында болған мемлекет: **Керейіт**
6. Керейіттер тұрған өзен бойы: **Орхон**
7. Жазба деректер бойынша керейіттер тұрған өзен аңғарлары: **Орхон, Керулен, Селенгі, Аргун**
8. Керейіт тайпалары қоныстанған аймақ: **Солтүстік Қазақстан**
9. Керейіт мемлекетінің орталығы: **Битөбе, Қатын-балық**
10. Керейіт мемлекетінің астанасы Битөбе орналасты: **Хантәңірі тауының шығысы**
11. Керейіт билеушілері: **Маркус, Құршақұз, Торы, Сарық**
12. Керейіт мемлекеті осы хандардың тұсында күшейді: **Маркус пен Құршақұз**
13. Керейіт билеушілерінің қатарына жатпайтын хан: **Даян, Күшлік**
14. Шыңғыс ханды тәрбиелеуге еңбек сіңірген керейіт ханы: **Торы**
15. Торы (Тоғрұл) хан билік жүргізген мемлекет: **Керейіт**
16. Керейіт ханы Торының жайлауы орналасқан жер: **Улан-Батор қаласы орналасқан жер**
17. Керейіт ханы Торының екінші есімі: **Ван хан**
18. Шыңғысханның досы болған Ван хан аталған билеуші: **Торы (Тоғрұл)**
19. Керейіт ханы Торының жайлауы орналасқан өңірлер: **Талан, Дабан, Науыр**
20. Найман мен Керейіттердің мемлекеттік билік жүйесінде жақсы дамыған: **Іс-қағаздарын жүргізу**
21. Монғол мемлекеті құрылғанда онда хатшылық қызметін атқарған тайпалар: **керейіттер**
22. Керейіт тайпалары өкілдері пайдаланды: **түрік жазуын**
23. Хатшылары керейіттерден сайланған мемлекет: **Монғол**
24. Керейіт хандығының құрамына кірген аймақ саны: **8**
25. Керейіттерде малдың басты түрі: **Жылқы мен қой**
26. Керейіттер жайлы жазған тарихшы: **Рашид ад-Дин**
27. «Монғол жеріндегі IX-XIII ғ. өмір сүрген керейіттер күшті дамыған ел»-деп айтқан тарихшы: **Рашид ад-Дин**
28. Керейіттердің қазақтың ертедегі атақты тайпаларының бірі екендігі жайлы айтқан тарихшы: **Рашид ад-Дин**
29. Керейіт мемлекетінің әлсіреу себебі: **Шыңғыс ханның шапқыншылығы**
30. Шыңғысханның керейіттерді басып алды: **1203 ж.**

31. 1203 жылы Керейіт хандығында орын алған тарихи оқиға: **Шыңғыс хан керейіттерді өзіне бағындырды**
32. Қазақстанның шығысына келіп қоныстанған тайпа: **Керейіт**

(Жалайырлар)

1. Жалайыр туралы алғашқы деректер кездеседі: **Монғол шежірелері**
2. Монғол шежірелерінде жалайыр тайпасы өмір сүрген жерлер: **Селенгі, Хилок өзендерінің бойында, Орхон өзенінің жоғарғы ағысында, Қарақорым таулы қыраттарында**
3. Монғол шежірелерінде Селенгі, Хилок өзендерінің бойында өмір сүрген тайпа: **жалайыр**
4. Жалайыр тарихы жайлы Қадырғали Жалайыри «Жами ат-тауарих» еңбегінде: **Оғыз ханнан бастап Шыңғыс дәуіріне дейін жазған**
5. Шыңғысханның ант берген басында адал досы кейін қас жауы болған: **Жамұқа**
6. Шыңғыс ханнан жеңілген Жалайыр билеушісі: **Жамұқа**
7. 1201 жылы Аргун өзенінің бойында өткен құрылтайда таққа отырған Жалайыр билеушісі Жамұқа өзін жариялады: **«Гурхан»**
8. Шыңғысханның жалайыр тайпасының ішіндегі ең жақын адамы, ақын, әрі батыр: **Мұқылай**
9. Шыңғысханға адал қызмет көрсеткені үшін «күй үн чінсан тәйжі» деген атақ алған жалайыр тайпасының билеушісі: **Мұқылай**
10. Жалайыр қоғамында ұлыстардың ішкі істерін жүргізуші: **Шерби**
11. Жалайыр туралы жазған ортағасырлық тарихшы: **Қ.Жалаири**
12. Әбілғазының «Түрік шежіресінде» Темучиннің қолға түсірген тұтқындары есебінде суреттеген тайпа: **жалайыр**
13. Жалайырларда әскери басқару жүйесі бөлінген кезең: **XII ғасыр**
14. Жалайырларда түменбасын сайлады: **хан**
15. Қазақ халқының құрамына кірген жалайырлар орналасқан аймақ: **Жетісу**

Моңғол Империясы (1206–1294 жж)

Моңғол Империясы тарихтағы ең ірі және ең танымал мемлекеттердің бірі. Ал оның негізін қалаған – **Шыңғысхан**.

Шыңғысхан – 1155 пен 1227ж аралығында өмір сүрді. Әлем тарихындағы ең атақты және ең мықты қолбасшы әрі билеушілердің бірі. Ал Нью-Йорк Таймс журналы Шыңғысханды – мыңжыдықтың адамы деп атады.

Шын есімі – **Темуджин**. Ол моңғол тілдес – **қият бөржізін** тайпасынан шыққан. Бала кезінде әкесі **Есугей бахадурды** татар тайпалары у беріп өлтірді. Кейін өзіде туысқаны – **Торғытайға** тұтқынға түсті. Бірақ көп ұзамай одан қашып құтылады. Осы қиындықтардан кейін **Темуджин** әкесі Есугейдің жақын досы керей ханы – **Тогырылдан** көмек сұрайды. Керей билеушісің көмегімен өз жаулары **татар, меркіт, наймандарды** жеңді.

1206ж Темуджин моңғол даласындағы ең беделді билеушіге айналып, сол кезде болған құрылтайда, **Тогырыл** ханнан **Шыңғысхан** деген атақ алады. Шыңғысхан - 1206 мен 1227 жылдардың аралығында билік құрды.

Оның негізгі жорықтарына тоқтайық:

1207-1209ж аралығында – **Енисей қырғыздары, Тұрфан кінәздіктері** және **Сібір** халықтарын бағындырды.

1211-1215ж – **Қытайты** жаулап алды.

1219-1224ж – Қазақстан мен Орта Азия жерлерін басып алады.

Шыңғысханға **Сырдария** бойындағы қалалар қатты қарсылық көрсеткен. Мысалы – **Ашнас** қаласы 15 күн, **Сығанақ** 7 күн, ал **Отырар** 6 ай қорғанған.

Отырарды жаулап алуға қысқаша тоқтайық. 1218ж Шыңғысхан **Отырар** қаласына сауда керуенін жібереді. Бірақ **Отырар** билеушісі – **Қайыр** хан, моңғол керуенін тыңшылар деп есептеп, өлтіріп тастайды. Осыған байланысты Шыңғысханның балалары **Үгедей** мен **Шағатай** 1219ж 150 мыңдық әскермен **Отырар** қаласын қоршауға алды. Қала 6 ай бойы ерлікпен қорғанды. Ақыры қаланың қорғаушылары шыдамай қақпаларды ашып моңғолдарға беріледі. Бұл оқиға тарихта – **Отырар опаты** деген атаумен қалды. Отырар опаты туралы құнды деректерді парсы тарихшысы – **Жувейни** жазып кеткен.

Шыңғысханда бірінші әйелі **Бөртеден** 4 ұл 4 қызы болған. Оларға бөліп берген жерлерді – **ұлыс** деп атаймыз. **Моңғол империясы** ыдырап кеткеннен кейін ұлыстар жеке ірі мемлекеттерге айналып кетті.

Қазақстан жері Шыңғысханның 3 ұлына тиесілі болды:

Жошы ұлысы – **Ертіс** өзенінен бастап **Еуропаға** дейін.

Шағатай ұлысы – **Оңтүстік Қазақстан, Жетісу және Шығыс Түркістан** жерлері.

Үгедей ұлысы – **Батыс Моңғолия, Алтай, Тарбағатай** жерлерін қамтыған.

Ал Шыңғысханның кіші ұлы **Төленің** ұлысына – **Моңғолия** жері өтті.

Басқа балаларына берілген жерлерді – **Инжу** деп атайды.

Моңғол империясының қоғамдық құрылысы.

Біртұтас **Моңғол** мемлекеті 1206-1294ж аралығында өмір сүрді.

Мемлекет әскери басқару тұрғысынан – 3 қанаттан тұрды. Олар: **Кул** – орталық қанат, **Барунгар** – оң қанат және **Жоңғар** – сол қанат. 17ғ құрылған **Жоңғар хандығы** өз атауын, Моңғол империясының сол қанатының құрметыне алды.

Моңғол империясы ең ауқатты кезінде – *Корея* түбегінен *Еуропадағы Венгрия* мемлекетіне дейінгі аумақты қамтыған. Территориясы – **33 млн** шаршы километрді алып жатқан. Ол дегеніміз кәзіргі *Ресейден* – 2 есе үлкен аймақ. Мемлекеттің негізгі астанасы Моңғолия жеріндегі – **Қарақорым** қаласы болды. Бірақ мемлекетті **Төленің** ұлы **Құбылай** хан басқарғанда, астана – **Ханбалық** қаласына ауысады. **Ханбалық** қаласы кәзіргі Қытай Халық Республикасының астанасы – **Бейжіңнің** бұрынғы атауы.

Негізгі заңдар жинағын – **Яса** немесе **жасақ** деп атаймыз. Ол 33 заң тармағынан және Шыңғысханның айтқан нақыл сөздерінен тұрды. Яса бойынша өкімет билігінің ең жоғарғы органы – **Құрылтай**. Құрылтайда – бүкіл мемлекеттік мәселелер шешілген.

1294ж – **Құбылай** хан өлгеннен кейін **Моңғол империясы**, ішкі талас тартыстардың нәтижесінде көптеген мықты дербес мемлекеттерге бөлініп кетті. Олар **Алтын Орда**, **Моғолстан**, Қытайдағы – **Юань Империясы** және Ирандағы – **Хулагу Ильхандығы**.

Көптеген түркітілдес хандықтарды ұзақ уақыт бойы Шыңғысханның ұрпақтары басқарды. Қазақ хандығында оларды – **ақсүйек-төре** деп атаған, біздің барлық хандарымыз Шыңғысханның ұрпақтары болып табылады.

Сұрақ – жауап

1. XIII ғасырдың басында Орталық Азияда құрылған әскери-феодалдық мемлекет: **Моңғол империясы**
2. Моңғол империясының негізін қалаған: **Шыңғыс хан.**
3. Шыңғыс ханның шын аты: **Темүжін**
4. Шыңғысхан дүниеге келген жыл: **1155 жылы**
5. Шыңғысханның ел билеуі: **1206-1227жж.**
6. Темучинге Шыңғысхан атауы берілген жыл: **1206 жылы.**
7. Шыңғыс ханның хан тағына отыруына көмектескен керейіт ханы: **Торы**
8. Шыңғысхан әскери феодалдық Моңғол мемлекетін құрды: **XIII ғасырдың басында**
9. Моңғол хандығы құрылды: **1206 жылы.**
10. Шыңғыс хан тұсындағы Моңғол империясының астанасы: **Қарақорым.**
11. Шыңғыс хан әскери басқару жағын бөлді: **үш әскери әкімшілік аймаққа**
12. XII ғасырда Монғолия аумағы әскери басқару жағынан бөлінген аумақ (округ) саны: **3 – Оң қанат(Барунгар), Сол қанат(Жоңғар), Орталық қанат(Кул)**
13. Шыңғыс хан құрған Моңғол империясының әкімшілік бойынша орталық қанаты: **Кул**
14. Шыңғыс ханның жеке басын қорғайтын жасауыл аталды: **«Кешіктен»**
15. Моңғол мемлекетінің басты заңы: **Жасақ(Яса)**
16. Шыңғысханның «Жасақ» заңы бойынша өкімет билігінің жоғарғы органы: **Құрылтай**
17. Шыңғысханның «Жасақ» заңының бірінші бөлімінде қарастырылды: **Шыңғыс ханның өзі айтқан нақыл сөздері**
18. XIII ғасырдың басында Шыңғыс ханға қарсы шығу үшін құрылтайға жиналған тайпалар: **Найман, меркіт, қырғыз**
19. Шыңғысхан алғаш бағындырған түркі тілдес хандықтар: **Найман, Керейіт**
20. Шыңғыс хан Жамұқаны жөніп, жалайырларды бағындыру кезінде одақтасты: **Керейіт ханымен**
21. 1207-1208 жылдары монғолдар басып алған елдер: **Енисей қырғыздары мен Сібір халықтары**
22. Шыңғысхан әскері Енисей қырғыздары мен Сібір халқын басып алды: **1207-1208жж.**
23. 1207-1209 жылдары Шыңғысхан бағындырды: **Таңғұт мемлекетін Тұрфан кінәздіктерін, Ұйғырларды**
24. Шыңғысхан әскері Таңғұт мемлекеті мен Тұрфан кінәздіктерін бағындырды: **1207-1209 жылдары**
25. Шыңғысханның 1211-1215 жылдары жаулап алған жері: **Қытай**
26. Шыңғысхан Қытайды жаулап алды: **1211-1215 жж.**
27. Найман ханы Күшліктің Жетісу мұсылмандарына жасап отырған озбырлығын тоқтатты: **Моңғолдардың келуі**
28. Шыңғыс хан Жетісудағы түркі халқын өзіне тарту үшін: **Діни қысым жасамау ұранын басшылыққа алды.**
29. Жебе ноян бастаған монғолдары Жетісу халқының құшақ жая қарсы алу себебі: **діни қысым жасалмады**
30. Моңғол әскеріне қатты қарсылық көрсеткен қалалар: **Сыр бойындағы қалалар**
31. Шыңғысхан жіберген керуен Отырарға келді: **1218 жылы**
32. Отырар опаты болған жыл: **1218 жылы**
33. «Отырар опаты» - деген: **1218 ж. Шыңғысхан жіберген саудагерлердің өлтірілуі**
34. Шыңғыс хан шапқыншылығы қарсаңындағы Отырар билеушісі: **Қайыр хан**
35. Отырар билеушісі Қайырдың монғолдардан жеңілуінің негізгі себебі: **Өз жақтастарының сатқындығы**
36. 1219 жылы Қазақстан мен Орта Азияға басып кірген кездегі Шыңғыс хан әскерінің саны: **150 мың**
37. 1219 жылы Шағатай мен Үгедей қоршауға алған қала: **Отырар**
38. 1219 жылы Отырарды қоршауға алған Шыңғысханның балалары: **Шағатай мен Үгедей**
39. Сырдарияның төменгі ағысындағы қалаларды басып алуға аттанған монғол әскерінің басшысы: **Жошы**
40. Отырар қаласы монғолдардан қорғанды: **6 ай**

Quantum Group

41. Отырар қаласының қорғанысы туралы жазған парсы тарихшысы: **Жувейни**
42. Монғол шапқыншылығынан кейін қайта жанданып, XVII ғасырға дейін өмір сүрген қала: **Отырар**
43. Монғолдарға қарсылық білдіргені үшін толық жойылған қалалар: **Отырар, Сығанақ, Ашнас**
44. Монғолдарға жеті күн бойы берілмеген қала: **Сығанақ**
45. Орта ғасырлық Ашнас қаласы орналасқан өңір: **Оңтүстікте**
46. Шыңғысханның балаларына бөліп берген жерлерінің атауы: **«Инжу»**
47. Шыңғысхан аймақтарды басқаруды тапсырды: **ең жақын туыстары мен ақсүйек нояндарға**
48. Ұлыстары Қазақстан жерін қамтыған Шыңғысханның балалары: **Жошы, Үгедей, Шағатай**
49. Шыңғыс ханның үлкен ұлына соғылған кесене атауы: **Жошы хан кесенесі**
50. Шыңғыс ханның үлкен баласына қараған жерлер атауы: **Жошы ұлысы**
51. Шыңғысханның «монғол атының тұяғы тиетін» Ертістен батысқа дейінгі жерлерді берген ұлын анықтаңыз: **Жошы**
52. Жошы ханның ұрпақтары басқарған хандықтарда астана рөлін атқармаған қала: **Алмалық**
53. Шыңғысхан жаулап алған жерлерін балаларына бөліп берген, үлкен ұлы Жошыға тиісті ұлыстық жерлер қамтыды: **Ертіс өзенінен батысы Еуропаға дейін**
54. Жошы ұлысына қараған жерлер: **Ертіс өзенінен Еуропаға дейінгі жерлер**
55. Шағатай ұлысына қараған жер: **Оңтүстік және Оңтүстік-Шығыс Қазақстан, Жетісу мен Орта Азия жерлері**
56. Монғол шапқыншылығынан кейін Шығыс Түркістан жерлері қарады: **Шағатай ұлысына**
57. Монғол шапқыншылығынан кейін Жетісуда құрылған ұлыс: **Шағатай**
58. Шағатай ұлысының орталығы: **Алмалық**
59. Шағатайдың жазғы ордасы орналасқан жер: **Іле бойында**
60. Үгедей ұлысына қараған жер: **Батыс Монғолия, Алтай, Тарбағатай**
61. Жетісудың солтүстік шығыс бөлігі, Батыс Монғолия, Алтай, Тарбағатай, Ертістің жоғары ағысы бойы қараған Шыңғысханның баласы: **Үгедей**
62. Ұлы хан атағын алған Үгедей тұрған қала: **Қарақорым**
63. Төле ұлысына қараған жер: **Монғолия**
64. Монғолдар әскері Қазақстан мен Орта Азияны толық жаулап алған мерзім: **1219-1224 жылдар**
65. 1219-1224 жылдары монғолдар толық жаулап алды: **Қазақстанды**
66. Шыңғысхан қайтыс болды: **1227 ж.**
67. Дамыған орта ғасырларда қазақ жеріндегі антропологиялық үдерістер мен этникалық өзгерістерге әсер еткен оқиға: **Монғол шапқыншылығы**
68. Монғолдардың келуімен қазақ жерінде пайда болған жаңа этникалық топтар: **Маңғыт, барлас**
69. Монғолоидтық белгілер тереңдей түсті: **VI-IX ғғ.**